

Lausunto

11.07.2024

Asia: VN/25570/2023

Arviomuistio välimiesmenettelylain uudistamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä

Oikeusministeriö on pyytänyt Suomen välimiesoikeusyhdistys ry:ltä (jäljempänä SVOY) lausuntoa välimiesmenettelylain uudistamista koskevasta arviomuistiosta (Oikeusministeriön julkaisu – Mietintöjä ja lausuntoja 2024:16). SVOY kiittää tilaisuudesta lausunnon antamiseen.

Välimiesmenettelylain (VML 23.10.1992/967) uudistustarve on ilmeinen. Uudistukselle on nyt myös poliittinen tahtotila, koska hanke on otettu pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaan. Arviomuistio on kokonaisuutena ansiokas katsaus sekä yleiseen muutostarpeeseen että yksityiskohtiin, minkä lisäksi SVOY kiinnittää lainvalmistelun tässä vaiheessa huomiota jäljempänä esitettäviin aiheisiin.

Lausuntoa laadittaessa on perehdytty erityisesti Suomen Asianajajaliiton 28.6.2024 ja Keskuskauppakamarin 8.7.2024 päivättyihin lausuntoihin. Lisäksi lausunnon sisällöstä on käyty keskustelua SVOY:n hallituksessa sekä kehoitettu yhdistyksen jäseniä toimittamaan sähköpostitse kannanottoja lausunnossa huomioon otettavista kysymyksistä ja aiheista.

SVOY:llä ei ole eriäviä mielipiteitä yllä todettuihin lausuntoihin ja selvitykseen, vaan päinvastoin niissä esitetyjä kannanottoja on perusteltua puoltaa ja edistää. Korostettakoon erityisesti, että VML:n uudistustarpeita koskevissa kannanotoissa on moneen kertaan todettu tarve ottaa myös Suomen lakiin säännös, jolla välitystuomioistuin nimenomaisesti velvoitettaisiin kohtelemaan asianosaisia tasapuolisesti. Nykyinen VML 22 § on ymmärrettävissä tällaiseksi velvollisuudeksi, mutta tasapuolisuusvaatimus on siinä määrin keskeinen oikeudenkäynnin laillisuuden elementti, että sitä ei pidä jättää päätelmän varaan. Keskuskauppakamarin välitysmenettelysääntöjen 26.2 §:ssa on yhdistetty tasapuolisuus ja velvollisuus varata asianosaisille tarpeellinen tilaisuus asiansa ajamiseen.

SVOY yhtyy muun muassa Keskuskauppakamarin ja Suomen Asianajajaliiton lausunnoissaan esittämään kantaan, että Suomen välimiesmenettelylain – ja sitä myöten suomalaisen välimiesmenettelytoiminnan – kansainväliselle kilpailukyvyllle olisi tärkeää saavuttaa niin sanottu mallilakimaastatus (lyhyemmin mallilakistatus) eli hakeutua kansallisen lain uudistuksella niiden valtioiden joukkoon, jotka ovat ”implementoineet” YK:n kansainvälisen kauppaoikeuden komitean mallilain kansainvälisestä välimiesmenettelystä sellaisena kuin se on vuoden 2006 täydennysten jälkeen (UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006). Mallilakistatuksen varmistamiseksi SVOY toteaa, kuten muun muassa Suomen Asianajajaliitto, että uuden lain tulisi vastata mallilakia sekä rakenteeltaan että keskeiseltä sisällöltään.

2. Väilyssopimus

Väilyssopimuslain säädännön kansainvälisen kehityksen ja Suomen kilpailukyvyn vahvistamisen vuoksi SVOY yhtyy näkemyksiin, joiden mukaan VML 3 §:ssä säädettyä väilyssopimuksen muotovaatimusta on kevennettävä, mahdollisesti niin, että muotovaatimus jätetään uudesta laista kokonaan pois. Mallilakistatuksen varmistaminen ei kuitenkaan edellytä, että muotovaatimus kumotaan kokonaisuudessaan.

Muotovaatimuksen poistaminen ei välttämättä radikaalisti vähentäisi riitoja väilyssopimuksen olemassaolosta ja sisällöstä. Lainvalmistelun edetessä tuleekin keskusteltavaksi, miten kysymys muotovaatimuksesta olisi tarkoituksenmukaisinta ratkaista.

Ennakkoratkaisujen KKO 1988:55, 1996:91 ja 2020:89 perusteella Suomen voimassa olevassa oikeudessa ei ole epäselvyyttä siitä, että väilyssopimus tai -lauseke (joka itse asiassa tarkoittaa samaa kuin väilyssopimus) on erillinen asianosaisten väliseen pääsopimukseen nähden. Koska mallilaissa ja arviomuistiossa mainittujen muiden valtioiden kansallisissa laeissa on nimenomaan säädetty erillisyydestä, samoin olisi aiheellista säätää myös Suomen uudessa väilyssopimuslaissa.

Väilyssopimuksen ja -menettelyn lailliseksi kohteeksi kelpaavilta riidoilta on SVOY:n käsityksen mukaan edelleen vaadittava tahdonvaltaisuutta eli dispositiivisuutta. Vaatimus tarkoittaa, että riidan on oltava ratkaistavissa asianosaisten välisellä sovinnolla, joka – jos sovinto tehtäisiin valtion tuomioistuimessa – sitoisi tuomioistuinta ja johtaisi siten asian ratkaisemiseen suoraan sovinnon perusteella. Sen sijaan asiat, joissa sovinto ei sitoisi valtion tuomioistuinta, kuuluvat siinä määrin julkisen vallan kontrollin piiriin, että väilyssopimuksen läpikäynti saattaisi aiheuttaa pitkiä ja kalliita väilystuomioiden kumoamisoikeudenkäyntejä.

Siviiliprosessioikeudessa erottelu dispositiivisen ja indispositiivisen riidan välillä on perinteisesti tehty sillä perusteella, onko riidassa vaadittu oikeusseuraus toteutettavissa ilman viranomaisen myötävaikutusta. Ratkaisevampaa on kuitenkin edellä todetun mukaisesti se, sitooko sovinto tuomioistuinta vai ei. Monet indispositiiviset oikeusseuraukset ovat toteutettavissa myös sovinnon kautta, mutta tällöinkin voimassa oleva oikeus vaatii, että tuomioistuin tutkii sovinnon sisällön laillisuuden.

SVOY yhtyy arviomuistiossa esitettyyn näkemykseen siitä, että välityskelpoisuuden ei uuden lain mukaan enää pitäisi edellyttää riidan kategorisointia yksityisoikeudelliseksi. Yksityis- ja julkisoikeuden väliset rajat eivät ole tarkkarajaisia, eivätkä oikeusturvasyytkään vaadi, että kaikki julkisoikeudellisia elementtejä sisältävät riidat jäisivät välityskelpoisuuden ulkopuolelle. Usein mainittu esimerkki on kilpailuoikeus, jolla on selvästi yleistä etua turvaavia tavoitteita, mutta ei mitenkään välttämättä tahdonvaltaisuuden kokonaan torjuvaa vaikutusta. Riidan välityskelpoisuudelle ratkaisevaa merkitystä ei pidä olla siltäkään, onko asiassa sovellettava aineellinen oikeus pakottavaa, eikä sillä, kuuluisiko riita valtion tuomiovallan käytössä yleisen tuomioistuimen, hallintotuomioistuimen vai esimerkiksi markkinaoikeuden asialliseen toimivaltaan. Edellä todetun mukaisesti ratkaisevaa on, sitooko sovinto sellaisenaan vai onko tuomioistuimella velvollisuus tutkia sovinnon laillisuus.

3. Välimiesoikeuden kokoonpano

UNCITRALin mallilain 12 artiklassa on pitkälti oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 7 §:n 3 momenttia vastaava yleislauseke välitystuomarin esteellisyydestä. Molemmat säännökset ilmentävät niin sanotun objektiivisen puolueettomuuden vaatimusta. Edelleen mallilain 12 artiklassa oleva preklusiosäännös vastaa pitkälti oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 8 §:ssä säädettyä preklusiota harkinnanvaraisissa esteellisyyssperusteissa. Näillä perusteilla SVOY kannattaa uuden välitysmenettelylain säätämistä siten, että siinä ei viitata oikeudenkäymiskaaren 13 lukuun. Viittauksen poistamisella päästäisiin myös siihen, että kansainvälisissä välitysmenettelyissä ei olisi tarvetta keskustella Suomen kansallisessa laissa säädetyistä tuomarin jääviperusteista. Kannanotto siihen, onko termillä ”esteellinen” ja sen englanninkielisellä vastineella ”disqualified” jonkinlaista negatiivista vaikutusta Suomen oikeudesta saatavaan kuvaan kansainvälisissä arvioissa, edellyttäisi laajempaa keskustelua. Mallilaissa käytetty ”challenge” ei sekään ole aivan neutraali.

Riitautetun esteellisyysväitteen mahdollisimman tehokas ratkaisutapa kuuluu luonnollisesti tehokkaan välitysmenettelyn peruskriteereihin. Mallilain 13 artiklaa mukaileva uudistus Suomen lakiin edistäisi tätä tavoitetta selvästi etenkin verrattuna siihen, että esteellisyysväitteen ratkaisu jäisi edelleen välitystuomion kumoamiskanteen varaan.

4. Välimiesoikeuden toimivalta

Riidat välitysoikeuden toimivallasta eivät ole harvinaisia. Tähänkin nähden uuteen lakiin olisi tärkeää ottaa nimenomainen säännös välitysoikeuden omaa toimivaltaansa koskevasta ratkaisusta, edellä todetusta välityssopimuksen tai -lausekkeen erillisyydestä suhteessa pääsopimukseen sekä asianosaisen oikeudesta saattaa toimivaltakysymys valtion tuomioistuimen ratkaistavaksi. Mallilain 16 artiklan mukailu myös näiden kysymysten osalta olisi VML:n muutoshankkeen yleisten tavoitteiden mukaista.

SVOY myös puoltaa Suomen Asianajajaliiton esitystä siitä, että uudessa laissa säädettäisiin asianosaisen oikeudesta saattaa valtion tuomioistuimen tutkittavaksi välitysoikeuden päätös toimivaltansa puuttumisesta. Samalla olisi kuitenkin ilmeisesti harkittava, miten säänneltäisiin välitysmenettelyn jatkaminen siinä tapauksessa, että valtion tuomioistuin kumoaisi välitysoikeuden tekemän toimivaltaratkaisun. Tähän keskusteluun kuuluu myös kysymys siitä, olisiko valtion tuomioistuimelle säädettävä toimivalta jopa velvoittaa alun perin valitut välitystuomarit aloittamaan menettely pääasian tutkimiseksi ja ratkaisemiseksi. Tällainen velvoite ei olisi aivan vaivattomasti

sopusoinnussa välitysmenettelyn peruseriaatteiden kanssa. Lievempänä vaihtoehtona voitaneen keskustella siitä, että valtion tuomioistuimen ratkaisun jälkeen välitysmenettelyn aloittaminen tai jatkaminen jäisi sen asianosaisten varaan, joka alun perinkin on väittänyt välitysoikeuden olleen toimivaltainen.

5. Turvaamistoimet ja väliaikaismääräykset

VML:n uudistuksen yhteydessä on tilaisuus harkita, onko perusteita jatkaa nykytilaa, jossa välitystuomioistuimella ei ole toimivaltaa määrätä täytäntöönpanokelpoisia turvaamistoimia eikä muita väliaikaismääräyksiä. Keskuskauppakamarin välityssääntöjen mukaisissa menettelyissä välitysoikeudella on toimivalta määrätä turvaamistoimia, mutta täytäntöönpanokelpoisuus edellyttäisi lainsäädäntöä. Sen, että Ruotsin lain mukaan välitystuomareiden määräämä turvaamistoimi ei viimeisimmän uudistuksen jälkeenkään ole täytäntöönpanokelpoinen (SOU 2015:37, jossa täytäntöönpanokelpoisuutta ehdotettiin ja Prop. 2017/18:257, jossa sitä ei ehdotettu), ei pitäisi ratkaista Suomen uudistuksen sisältöä.

Edellä todetuilla perusteilla SVOY päättyy, ainakin uudistushankkeen tässä vaiheessa, puoltamaan mallilakia mukailevan turvaamistoimisääntelyn valmistelua Suomeen. Ainakin tapauksissa, joissa asianosaiset ovat sopineet välitysoikeuden toimivallasta turvaamistoimien määräämiseen, täytäntöönpanokelpoisuuden torjuminen on dispositiiviseen periaatteeseen nähden jopa jossain määrin oudoksuttavaa.

6. Asian käsittely välimiesmenettelyssä

SVOY yhtyy Suomen Asianajajaliiton lausunnon kohdassa 6. esitettyihin kannanottoihin (edellä jo mainitusta) asianosaisten kohtelun tasapuolisuudesta, asianosaisten passiivisuudesta sekä kirjelmistä ja suullisesta käsittelystä, mukaan lukien mahdollisuudesta toimittaa suullinen käsittely etäyhteyksillä. Mallilakistatuksen kannalta varmin ratkaisu olisi mallilain mukaisen sääntelyn implementointi.

7. Välitystuomio

Välitystuomion antamista – kuten toki muutoinkin välitysmenettelyä – koskevassa uudistuksessa olisi otettava huomioon digitalisaation tarjoamat tehostusmahdollisuudet ainakin Suomen Asianajajaliiton ehdottamin tavoin laillistamalla välitystuomion sähköinen allekirjoitus. Myös näyttäisi olevan johdonmukaista uudistaa kumoamiskanteen määräajan alkuhetki siten, että nykyisin VML 41.3 §:ssa tarkoitettu välitystuomion ”kappaleen” saaminen voisi tapahtua sähköisesti. SVOY viittaa myös tuoreeseen prejudikaattiin KKO 2024:45, joka tosin koskee yksipuolisen tuomion tiedoksiannon laillisuutta, mutta ilmentää myös yleisprosessuaalisesti tiedoksiannottotapojen modernisointia. Digitaalisten vaihtoehtojen lisäämisessä on tietenkin huolehdittava tietoturvasta, mukaan lukien allekirjoitusten kvalifioinnista, sekä siitä, että mahdollisuus sähköisten dokumenttien käyttöön ei tarpeettomasti kasvata oikeudenkäyntiaineiston määrää.

Kysymys siitä, millä muilla perusteilla kuin asianosaisten yksimielisellä valinnalla – siis sopimuksella – välitysmenettelyssä ja -tuomioissa sovellettava laki määräytyy, on ratkaistavissa useilla vaihtoehtoisilla tavoilla, jotka vieläpä voidaan haluttaessa säätää laissa keskinäiseen prioriteettijärjestykseen. SVOY toteaa arviomuistiossa esitetyn mukaisesti, että selkein vaihtoehto

olisi säätää välitystuomareille oikeus valita, minkä valtion lakia olisi tarkoituksenmukaisinta soveltaa yksittäisessä välitysmenettelyssä ilman, että lainvalintaratkaisu olisi perustettava jonkin valtion voimassa olevaan kansainväliseen yksityisoikeuteen. Tämä niin sanottu suora lainvalinta lisäisi joustavuutta mallilakiin verrattuna, mikä ilmentäisi Suomen oikeuden edistyksellisyyttä ja vastaisi myös Ruotsin viimeisintä uudistusta.

VML:n mukaan asianosaiset voivat jo nykyään sopia, että välitystuomio on perustettava välitystuomareiden harkitsemaan kohtuuteen (ex aequo et bono). Kun tähän mahdollisuuteen sovelletaan yleistä laintulkintaperiaatetta argumentum a maiore ad minus, Suomen oikeudessa ei näyttäisi olevan estettä sillekään, että asianosaiset sopivat välitystuomion perusteiksi jonkun muun koodiston kuin minkään valtion lainsäädännön. Kun asianosaisilla on oikeus sopia välitystuomion perusteeksi kohtuus, heillä täytyy olla oikeus sopia myös jostain rajatummasta normistosta, kuten vakiintuneesta kauppaa- tai liiketavasta, johon välitystuomio on perustettava. Kuitenkin epäselvyyksien välttämiseksi mahdollisuus valita sovellettavaksi normistoksi esimerkiksi tietyn alan kodifioitu liiketapa saattaisi olla hyödyllistä kirjoittaa Suomen uuteen lakiin. Välitystuomioiden ennakoitavuuden vahvistamisen tarkoituksessa saattaisi myös olla hyödyllistä säätää, että välitystuomion perustaminen ”lakiin” tarkoittaa voimassa olevaa oikeutta sellaisena kuin se on kyseisessä oikeusjärjestyksessä vakiintuneiden tulkintojen mukaan ja, että vakiintuneista tulkinnoista poikkeaminen edellyttäisi asianosaisten yksimielisyyttä, aivan samoin kuin välitystuomion perustaminen välitystuomareiden harkitsemaan kohtuuteen.

8. Välitystuomion mitättömyys ja kumoaminen

Yhtyen arviomuistiossa ja Suomen Asianajajaliiton lausunnon kohdassa 8. esitettyyn SVOY lisäksi korostaa, että välitystuomion pysyvyyteen kohdistuvia kanteita ei uudistetun lain mukaan pitäisi käsitellä käräjäoikeuksissa, vaan mieluiten yhdessä yksinomaisesti toimivaltaisessa hovioikeudessa. Jos tämä uudistus toteutetaan, olisi ratkaistava myös oikeus hakea muutosta hovioikeuden ratkaisuun. Vaihtoehtoja näyttäisivät tällöin olevan lähinnä muutoksenhakukielto, muutoksenhaku korkeimman oikeuden myöntämällä valitusluvalla tai muutoksenhaku ilman valituslupaa. Sen sijaan vaikuttaa kyseenalaiselta, olisiko myös hovioikeuden omalta osaltaan sallittava muutoksenhaku, kuten Ruotsin laki edellyttää. Tällainen kaksivaiheinen ”valituslupaharkinta” ei voine olla omiaan tehostamaan välitystuomion pysyvyyteen kohdistuvan epävarmuuden ratkaisemista, minkä lisäksi se tarjoaisi hovioikeudelle itselleen toimivallan rajoittaa omaan ratkaisuunsa kohdistuvaa muutoksenhakua. Muutoksenhausta on aiheellista käydä perusteellinen keskustelu pitäen mielessä, että korkeimman oikeuden ennakkoratkaisut ovat tarpeellisia myös välitysmenettelyjuridiikassa, koska ne vahvistavat ennakoitavuutta. Ehdottomaan muutoksenhakukieltoon – kuten myös erittäin suppeaksi säädettyyn muutoksenhakuoikeuteen – olisi sen vuoksi aiheellista suhtautua pidättyen.

Välitystuomion kumoamisperusteista SVOY toteaa lainvalmistelun tässä vaiheessa, että koska Suomen laki tullaan tietoenkin kirjoittamaan suomeksi (ja ruotsiksi), nykyisessä VML 41.1 §:n 1 kohdassa käytetty suomenkielinen ilmaisu ”ovat menneet toimivaltaansa ulommaksi” olisi aiheellista korvata selkeämmällä ilmaisulla ”ovat ylittäneet toimivaltansa” (kuten nykyisessä ruotsinkielisessä lakitekstissä ”har överskridit sin befogenhet”).

9. Välitystuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano

Kuten Suomen Asianajajaliitto lausuntonsa kohdassa 9., SVOY katsoo, että välitystuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevat säännökset tulee uudistaa UNCITRALin mallilain mukaisiksi.

10. Oikeudenkäyntikulut

SVOY kannattaa arviomuistiossa todettua ajatusta, jonka mukaan uuteen lakiin otettaisiin erityissääntely oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta, jolloin voitaisiin luopua viittauksesta oikeudenkäymiskaaren 21 lukuun. Tällöinkään ei olisi estettä sille, että dispositiivisten riitojen kuluvaluun jakautuminen noudattelisi ainakin pääsääntöisesti samoja peruslinjauksia kuin valtion tuomioistuimissa. Erityisesti on korostettava, että vaikka tasavertaistenkin asianosaisten välistä kuluvaluun jakautumista on yksittäistapauksessa voitava muokata OK 21:1:ssä säädetyistä pääsäännöistä poikkeavaksi, tasavertaisten asianosaisten välinen kuluvaluun dispositiivisessa riidassa ei lähtökohtaisesti kuulu valtiovallan virallistutkinnan piiriin lainkaan, ei ainakaan siten kuin OK 21:8b:n soveltaminen edellyttää. Näin ollen erillistä mainintaa kuluvaluun sovittelusta, tai edes viittausta OK 21 luvun mukaiseen sovitteluun, ei SVOY:n näkemyksen ole toivottavaa ottaa uuteen välitysmenettelylakiin.

11. Onko välimiesmenettelylakia muilta osin tarvetta uudistaa tai täydentää?

Suomen voimassa oleva oikeus ei tunne väliintuloa välitysmenettelyyn, mutta Keskuskauppakamarin välitysmenettelysääntöjen 11 § koskee asianosaisen liittämistä välitysmenettelyyn. Väliintuloa ja liittämistä ei käsitellä arviomuistiossa. Yleiseen siviiliprosessioikeuteen verrattuna Keskuskauppakamarin välitysmenettelysääntöjen (kuten myös esikuvana toimineiden International Chamber of Commerce, Rules of Arbitrationin) mukaisessa liittämisessä on itse asiassa kysymys kanteiden kumuloinnista siten, että oikeudenkäynnin asianosainen nostaa kanteen sivullista vastaan käsiteltäväksi samassa oikeudenkäynnissä, nyt siis välitysmenettelyssä. Lainvalmistelun edetessä saattaa olla tarpeen harkita, jätetäänkö liittämismenettelysääntöjen varaan vai pyritäänkö aiheesta valmistelevaan kirjoitettuun lainsäädäntöön. Jos sivullinen ei ole välityssopimuksen osapuoli, kysymys kytkeytyy väistämättä myös välityssopimuksen sivullisittovuusproblematiikkaan.

Useiden välityssopimusten alaisten riitojen yhdistämisestä yhdeksi välitysmenettelyksi olisi epäilemättä hyödyllistä ottaa säännökset uuteen lakiin siitä huolimatta, että sopimusvapauden vallitessa yhdistämisen täytyy olla laillista jo voimassa olevan lain aikana. Lainvalmistelun edetessä saattaa olla hyödyllistä harkita sitäkin, pitäisikö uudessa laissa sallia sivullisen oma-aloitteinen väliintulo välitysmenettelyyn samankaltaisilla perusteilla kuin valtion tuomioistuimissa oikeudenkäymiskaaren 18 luvun mukaan – ja jos sallittaisiin, edellyttäisikö jonkin asianosaisen tukeminen väliintulijana myös vastapuolen (tai vastapuolten) ja välitystuomareiden hyväksyntää.

Eronen Valle
Suomen välimiesoikeusyhdistys - Skiljedomsrättsliga föreningen i Finland
r.y.

